

Sloboda spaseného a nespaseného človeka

1. časť: Biblické chápanie slobody

Ako je to so slobodou a slobodnou vôľou človeka? Má padlé stvorenie pred obrátením sa k Bohu slobodnú vôľu? Čo vôbec rozumieme pod pojmami sloboda všeobecne a biblická sloboda zvlášť?

Vysvetlenie pojmu sloboda

Najjednoduchšie a najbežnejšie chápanie a vysvetlenie tohto pojmu je: Sloboda je možnosť konať podľa svojej vlastnej vôle. Absolútna sloboda, t.j. sloboda, ktorá by bola úplne nezávislá od vonkajších okolností a vnútorného stavu človeka, neexistuje^{1-a)}. Vždy sú tu vonkajšie alebo

vnútorné prekážky, ktoré zabraňujú alebo neumožňujú v absolútnom zmysle slova nezávislé konanie, konanie výlučne podľa vlastnej vôle. Okrem iného, slobodné rozhodovanie konať podľa vlastnej vôle, nezávisle od vonkajších a vnútorných okolností, je potrebné viazať na vedomé zhodnotenie podmienok, účelu a dôsledkov, ku ktorým má alebo môže konanie dospieť. V takto chápanej slobode je vždy obsiahnutá aj určitá miera zodpovednosti.

Pri uvažovaní o slobode vždy vyvstáva aj otázka, na ktorú si musí vedieť zodpovedať každý sám pre seba – musí si byť plne vedomý skutočnosti, či je konanie človeka vopred neodvratiteľne určené² alebo naopak, či je nezávislé od čohokoľvek³. V tejto súvislosti sa rozlišuje dvojaký typ slobody: negatívny – sloboda od čoho a pozitívny – sloboda k čomu.

Biblické chápanie slobody

Ponímanie slobody sa na stránkach Písma formuje v kontraste a na pozadí k stavu neslobody, väzenia či otroctva. Keď Písmo hovorí o slobode, vždy predpokladá predchádzajúce zajatie, uväznenie či otroctvo. Človek je otrok alebo väzeň a z tohto stavu býva uvoľnený, oslobodený, čím sa stáva slobodným vzhľadom na jeho predchádzajúce postavenie. Sloboda je potom stav, v ktorom človek, alebo celý národ, môže viesť život, ktorý predtým nebol možný. Napr., tak je to aj vo verši: „Teda keď vás Syn vyslobodí, budete skutočne slobodní.“ (Ján 8:36) Nespasený človek je neslobodný vo svojej základnej existencii. Je otrok a je pod vládou rôznych síl či vzťahov (žiadosť, zákon, hriech, smrť). Na stránkach Písma je sloboda Božím darom a predstavuje stav, v ktorom človek môže viesť spokojný a radostný život, ktorý predtým viesť nemohol.

Sloboda Izraela

Izrael sa nachádzal v egyptskom zajatí. Hospodin ho odtiaľ vyslobodil (vyviedol z domu sluhov – 2. Mojžišova 20:2), aby mu od tej chvíle Izraelci mohli slúžiť ako ľud jeho zmluvy (2. Mojžišova 19:3-6; 3. Mojžišova 25:55). Priviedol ich do zeme „oplývajúcej mliekom a medom“ (2. Mojžišova 3:8; 5. Mojžišova 8:7-10). Pomohol im sa tam usadiť a zmluvne sa im zaručil, že ich bude ochraňovať a budú sa mať dobre, pokým budú zachovávať jeho zákony a budú ho poslúchať (5. Mojžišova 28:1-14). To znamenalo, že sloboda Izraela nebude závislá od jeho vlastnej sily, úsilia či vojenskej a hospodárskej zdatnosti, ale od poslušnosti svojmu Bohu. Sloboda Izraela bola nadprirodzeným požehnaním a milostivým darom ľudu jeho zmluvy. Išlo pritom o nezaslúžený a bez Hospodina nedosiahnuteľný stav. Tento stav slobody Izraela bol udržiavaný a zachovávaný len neustálou Hospodinovou priazňou. Hospodin varoval Izrael, že neposlušnosť ho povedie k strate tejto priazne. V takom prípade Boh potrestá svoj ľud stratou slobody a zotročením (28:15-68).

Z jednej strany sloboda, ako ju opisuje Starý zákon na príbehu Izraela, znamená (negatívne) vyslobodenie spod vplyvu síl, ktoré by človeku mohli brániť v radostnej službe Stvoriteľovi. Z druhej strany (pozitívne) predstavuje radosť zo života v spoločenstve s Bohom v rámci jeho zmluvy. Sloboda nie je pritom niečím, čo by človek mohol dosiahnuť sám, stále je darom, ktorý by bez Božieho zásahu vôbec nemal. Sloboda je zmluvné požehnanie, ktoré bude podľa Božieho zaslúbenia trvať tak dlho, dokým mu jeho ľud bude zachovávať vernosť. Sloboda neznamená nezávislosť od Hospodina, ale práve naopak, dokonalú slobodu môže človek nájsť iba v službe Bohu a v závislosti od neho.

Hospodin vyslobodzuje ľudí od ich väzniteľov a nepriateľov tak, že ich privádza k sebe (2. Mojžišova 19:4) a robí z nich svojich vlastných služobníkov/otrokov (19:5-6; 1. Korinským 3:5;

Filipským 1:1). Jeho ľud, ako jeho zmluvné vlastníctvo, má u neho plnú ochranu, bezpečie a zaopatrenie. Hospodin je ich Pánom, ale poskytuje svojmu ľudu plné zaopatrenie, pokoj a bezpečie, dokiaľ jeho ľud zostane v jeho zmluve.

Sloboda vykúpených

Pán Ježiš Kristus na začiatku svojej pozemskej služby o sebe vyhlásil, že je naplnením Izaiášovho proroctva: „Duch Pána Hospodina je na mne, pretože ma pomazal Hospodin... vyhlásiť zajatým slobodu a väzňom otvorenie žalára“ (Izaiáš 61:1; Lukáš 4:18-19). Kristova verejná služba bola službou vyslobodenia. Neprišiel však vyslobodiť izraelský národ z rímskej nadvlády, ako to vtedy mnohí očakávali, ale vyhlásil, že prišiel vyslobodiť Izrael z otroctva hriechu a služby satanovi (Ján 8:34-36, 41-44). Povedal im, že jeho úlohou je „zvrhnúť knieža tohto sveta“, „toho silného“ a prepustiť jeho väzňov (Ján 12:31; Marek 3:27; Lukáš 10:17-20).

Kristus vyslobodzuje veriacich v neho od zhubných vplyvov a mocí, v zajatí ktorých doteraz boli. Skrže Krista boli vyslobodení: od hriechu, vládca, ktorý sa za jemu preukázané služby odmeňuje smrťou (Rímskym 6:18-23; Ján 8:31-36); od zákona ako cesty spasenia (Galatským 2:4, 4:21-31, 5:1; Rímskym 6:14; 7:1-3, 5-13, 8:2; 1. Korinským 15:56); od moci temnosti (Kolosenským 1:13); od telesnej porušnosti a smrti (Rímskym 6:21-23, 7:14, 23; 8:18-21). Ako dochádza k takejto slobode?

Je to na prvom mieste, ako píšeme aj v týchto odsekoch, činom Ježiša Krista (Galatským 5:1, 3:13, 4:4-7; Ján 8:36). Následne je to „povolaním“, ktoré ľuďom zaznieva z evanjelia

(Galatským 5:13). Obe tieto skutočnosti spolu veľmi úzko súvisia. Ľudia sú „volaní“ evanjeliom k slobode na základe diela Ježiša Krista.

Vyslobodenie z týchto zviazaností a zo smrti prináša so sebou aj prijatie za synov a dcéry (Galatským 4:5-6). Veriaci v evanjelium dostávajú Svätého Ducha, ktorý im svedčí, že sú skutočne Božími synmi a dedičmi (4:6-7; Rímskym 8:15).

Sloboda vykúpených je po všetkých stránkach Kristovým dielom a jeho darom. On skrze svoju smrť na kríži vyviedol svoj ľud zo zajatia (1. Korinským 6:20, 7:22). Ľudská odpoveď na Boží dar slobody je dobrovoľné prijatie služby Bohu (Rímskym 6:17-22), Kristovi (1. Korinským 7:22), spravodlivosti (Rímskym 6:18) a všetkým ľuďom (Títovi 3:8). Táto služba je zároveň aj prostriedkom a znamením, ktorým sa sloboda vykúpených prijíma. Človek nachádzajúci sa pod vládou a mocou hriechu nedokáže slúžiť Bohu a jeho spravodlivosti (Rímskym 6:16-23).

Sloboda Božích detí neznamena ich nezodpovednosť či neviazanosť. Za účelom spasenia už nie sú „pod zákonom“ (ako zmluvy skutkov), ale ani „bez zákona pred Bohom“ (1. Korinským 9:19-23). Kristom vykúpení sú v „Kristovom zákone“ (1. Korinským 9:21; Galatským 6:2) ⁵. Zákon Kristov, podľa Jakuba „zákon slobody“ (Jakub 1:25, 2:12; 2. Korinským 3:17; Rímskym 5:5; Galatským 5:1), je zákonom lásky, založeným na dobrovoľnej službe a sebaobetovaní sa Bohu, jemu na slávu a na dobro iným ľuďom.

Slobodná vôľa

S pojmom slobody veľmi úzko súvisí aj pojem slobodnej vôle. Všeobecne sa zastáva stanovisko, a tiež sa k nemu hlásime, že o slobodnej vôli človeka môžeme uvažovať z týchto troch uhlov pohľadu^{1-c)}:

1. Keď sa „slobodná vôľa“ chápe ako moc či schopnosť k nevynútenej, spontánnej, dobrovoľnej prítomnej (okamžitej) voľbe, potom Biblia umožňuje predpokladať, že ju majú všetci ľudia – obrátení aj neobrátení, znovuzrodení aj duchovne mŕtvi (1. Mojžišova 3:6; 1. Korinským 6:12 a 10:23). Vďaka tejto slobodnej vôli sú všetci ľudia bez rozdielu vždy a plne zodpovední za všetky svoje činy a každé rozhodnutie. Táto slobodná vôľa má však svoje hranice. Nespasený človek (mŕtvy vo svojich hriechoch a v previneniach) napríklad nemá slobodnú vôľu (slobodu) žiť bezhriešny život (pretože je zotročený hriechom).

2. Keď sa na „slobodnú vôľu“ dívame tak, že budúce činy človeka nie sú vopred určené (determinované), a preto sa v princípe nedajú ani predvídať, potom sa zdá, že Písmo nepotvrďuje, ale ani nepopiera neurčiteľnosť budúceho konania vzhľadom na morálnu či fyzickú povahu toho, kto koná. Sme však presvedčení, že žiadna budúca udalosť nie je Bohu neznáma, pretože on vie všetko vopred a v istom zmysle aj všetko vopred určuje (porovnaj napr. verše Skutky 14:16-17 s veršami 15:14-18 a pozri aj iné, ako napr. Židom 4:3).

3. Keď uvažujeme o „slobodnej vôli“ ako o prirodzenej schopnosti neznovuzrodeného človeka konať dobré skutky aj bez Božieho pôsobenia alebo odpovedať na pozvanie evanjelia, potom pasáže Rímskym 6:20, 22, 8:5-11; Efezským 2:1-10; Ján 6:44-45 (a aj iné) celkom jasne naznačujú, že žiaden človek nemá slobodu poslúchať Boha a veriť dovtedy, kým k tomu nedostal od Pána milosť a nebol vyslobodený spod nadvlády hriechu, zákona a smrti (Kolosenským 1:12-13). Všetko jeho „slobodné rozhodovanie“ je tak či onak službou hriechu dovtedy, kým Boh vo svojej milosti nezlomí moc hriechu nad človekom a nepohne/neprivedie ho k poslušnosti evanjeliu (por. Rímskym 6:17-22; Kolosenským 1:12-13).

2. časť: Sloboda podľa učenia sveta

V tejto časti načrtneme niektoré nebiblické koncepcie slobody

Dve hlavné koncepcie ľudskej slobody

Túto časť sme do článku zaradili z dôvodu, že otázka slobody sa dotýka každého z nás aj ako jedincov žijúcich v konkrétnej svetskej spoločenskej formácii (štáte). Tiež aj ako výstrahu preto, lebo svetské koncepcie slobody prenikli a prenikajú aj do cirkevných spoločenstiev a žiaľ, ovplyvňujú a deformujú biblické učenie o slobode a spasiteľnú vieru.

Renesancia⁶, rozvoj hospodárstva a vied podporili vzrast sebavedomia novovekého človeka a s tým nastúpila diskusia a hľadanie možností a hraníc slobodného konania jednotlivca

1-a)

. Osvietenstvo a buržoázne revolúcie urobili problém slobody človeka veľmi aktuálnym. Revolúcie sa často viedli pod heslom: sloboda – rovnosť – bratstvo. Postupne sa objavili dve základné koncepcie slobody, ktoré v rôznych formách súperili, ale sa aj prelínali – a to je tak až dodnes. Jednou je liberalizmus, podľa ktorého musí byť jedincovi poskytnutý čo najväčší priestor na slobodné konanie. Tento priestor môže byť až následne, podľa potreby a len v najnevyhnutnejšej miere obmedzovaný (štátom).

Druhou je socializmus. V tomto koncepte sa nadradujú kolektívne záujmy záujmom individuálnym a prostredníctvom štátu sa požaduje spoločenská regulácia ľudského konania. Tento koncept našiel uplatnenie v marxizme, ktorý socializmus chápal triedne, ako triedny boj. Marxizmus ponímal slobodu ako konanie na základe poznania („objektívnych“) zákonitostí vývoja prírody a spoločnosti (za účelom ich ovládnutia). Podľa neho na dosiahnutie slobodnej (komunistickej) spoločnosti treba odstrániť vykorisťovanie ako základ zotročovania človeka – a to sa môže dosiahnuť len triednym bojom a revolúciou.

Boli to nakoniec liberálne predstavy o slobode (zvlášť s ohľadom na vzťah človeka a štátu), ktoré sa stali základom súčasných demokratických koncepcií ľudskej slobody. Tieto sú zakotvené v dnes univerzálne prijímanej Listine základných práv a slobôd⁷.

Sloboda vo filozofii existencializmu

Otázka ľudskej slobody sa stala obzvlášť populárnou a dôležitou v existencializme. Tu sloboda nie je chápaná z hľadiska sociálneho ani právneho, ale z hľadiska základného princípu bytia, existencie (jestvovania) človeka – ako podstatná črta toho, ako človek existuje, kým je.

Jeden z jeho čelných predstaviteľov je J. P. Sartre (1905-1980), francúzsky filozof a spisovateľ [zdroj 1a), heslo: J.-P. Sartre]. Podľa neho ľudské bytie (existencia) nie je viazané na žiadnu trvalú podstatu. Jeho existencia je vždy a neustále len čírou možnosťou a človek je tým, čo ešte len bude, čím sa sám rozhodne byť, čím sa sám (!) svojím neustálym rozhodovaním urobí.

Podstata jeho existencie, jeho bytia je teda daná ním samým, a to na základe jeho vlastného rozhodnutia. Jeho vlastné (a nezávislé) rozhodnutie určuje podstatu jeho bytia, teda čím bude vo svojej podstate. Podľa existencializmu: človek je tým, kým sa rozhodne byť. Ľudská existencia je vo svojej podstate slobodná, ale človek je k tejto slobode zároveň aj odsúdený, lebo sa neustále musí rozhodovať – v každom okamihu sme vystavení voľbe a nemôžeme nevoliť. Musíme sa rozhodovať, pričom naše rozhodnutie určuje našu podstatu. Nemôžeme,

podľa Sartra, nevoliť, lebo aj rezignácia na voľbu je voľbou.

J.-P. Sartre (a existencionalizmus) vychádza z pôvodných predstáv a myšlienok Sørensa A. Kierkegaarda (1813-1855), dánskeho filozofa, teológa a spisovateľa [zdroj 1a), heslo: S. A. Kierkegaard]. Podľa Kierkegaarda sa ľudská existencia vyznačuje radikálnou osamotenosťou a nevyhnutnosťou voliť (rozhodovať sa), pričom nemá oporu v ničom. Jej údelom je teda zotrvať v neistote a z toho plynúcich stavov úzkosti a rozčarovania.

S. A. Kierkegaard je považovaný za otca existencionalistického myslenia [zdroj 1e), str. 402] a predchodcu tzv. (protestantskej) dialektickej teológie^{1-f)}. Dialektická teológia má veľký vplyv na súčasné varianty protestantskej teológie. V konečnom dôsledku je zameraná proti biblickému kresťanstvu – rovnako ako celá dialektika.

Bez toho, aby sme robili detailnú analýzu existencionalizmu, uvedieme len to, že táto filozofia patrí k najradikálnejším a najagresívnejším protikresťanským učeniám. Žiaľ, myšlienky existencionalizmu prenikli aj do protestantských spoločenstiev, a to najmä ako predstava či presvedčenie o neustálej nevyhnutnosti voľby a rozhodovania sa, ktoré v konečnom dôsledku vedú k tomu, že otázka hriechu, hriešnosti a hriešnej podstaty jednotlivca a otázka jeho spásy sú vecou jedine jeho osobného rozhodnutia a následne aj jeho zodpovednosti v zotrvaní v nej. V tomto prístupe je vo všetkom (aj v otázke svojho spasenia), na rozdiel od učenia Písma, zvrchovaným človek sám, a to svojím dobrovoľným, ničím neovplyvneným rozhodnutím.

J.-P. Sartre sám osebe je považovaný za militantného ateistu. Existencializmus je v príkrom rozpore s biblickým učením o podstate bytia človeka, ktoré je podľa Sartra, ako píšeme vyššie, postavené na jeho rozhodnutí/rozhodovaní. Z biblického pohľadu však človek nikdy nie je sám a absolútne slobodný. Od pádu do hriechu, od rajskej záhrady je pod mocou hriechu a smrti – je v moci satana, slúži mu a patrí do jeho kráľovstva. Z tohto postavenia sa sám nijako nemôže vyslobodiť – nijakým svojím rozhodnutím to nedosiahne. Nijakým svojím rozhodnutím nemôže zmeniť svoju podstatu hriešnika. Vyslobodiť ho môže z toho len Boh skrze Ježiša Krista (ako píšeme aj vyššie) a je to jedine Boh, ktorý mení (môže zmeniť) podstatu jeho bytia z hriešnika (Rímskym 5:12) na spravodlivého (Rímskym 5:17-19), na nové stvorenie v Kristovi (2. Korinským 5:17). Boh oslobodzuje človeka z moci síl temnosti (Kolosenským 1:13), ale neponecháva ho osamoteného, nenechá ho na seba samého, lebo ani oslobodený človek, ponechaný sám na seba, by sa nedokázal ubrániť moci zla a žiť spravodlivý život (Rímskym 8. kapitola). Boh ho oslobodzuje a premiestňuje do kráľovstva Syna svojej lásky (Kolosenským 1:13). Oslobodzuje ho a zmluvne ho pripútava k sebe skrze Svätého Ducha (Efezským 1:13 a 4:30)⁸. Až toto pripútanie je zárukou jeho slobody, šťastného a radostného života v spoločenstve s Bohom. V padlom stave, pod vládou a mocou hriechu, v postavení hriešnika, sa človek môže rozhodnúť jedine pre hriech, ale nie pre skutky spravodlivosti (Rímskym 6:17-18, 20)⁸. Toto sú kľúčové veci na pochopenie protibiblickosti učenia o dosahovaní zmeny svojej ľudskej podstaty vlastným rozhodnutím.

Poznámky a zdroje

1. Článok je spracovaný s použitím zdrojov:

a) Filosofický slovník – kol. autorov, Nakladatelství Olomouc, 2002, heslo: svoboda,

ISBN 80-7182-064-4

b) Adolf Novotný, Biblický slovník, Kalich – Česká biblická společnost, 1992, heslo: svoboda,

ISBN 80-900881-1-2

c) Nový biblický slovník, editor J. D. Douglas a kol., Návrat domů, Praha 1996, heslo: svoboda,

ISBN 80-85495-65-1

d) Teologický slovník k Novej zmluve, I – II zväzok, vybral a preložil Ján Grešo, vydal Tranoscius

Liptovský Mikuláš v Cirkevnom nakladateľstve Bratislava 1986, heslo: sloboda (II - 484)

e) Pavel Hanes, Dejiny kresťanstva, Banská Bystrica 2016, str. 201

f) Pozri heslo „dialektika“ na linke <http://drahoslav.solas.sk/slovník/d/dialektika>

g) Samo Šeling a kol., Veľký slovník cudzích slov, 2003, ISBN 80-89123-02-3

2. a) determinizmus, podľa neho je svet celkom predurčený; názor uznávajúci predurčenosť

všetkého diania a popierajúci slobodu vôle, čím človek stráca morálnu zodpovednosť (opak indeterminizmus)¹⁻⁹⁾

b) fatalizmus, slepá viera v neodvratný osud¹⁻⁹⁾

3. a) indeterminizmus, učenie popierajúce nevyhnutné zákonité súvislosti javov v prírode

a spoločnosti (opak determinizmus)¹⁻⁹⁾

b) popr. voluntarizmus, filozof. smer, ktorý za podstatu sveta a za základ ľudského myslenia považuje slobodnú vôľu; kniž. svojvoľné konanie, rozhodovanie a pod.¹⁻⁹⁾

4. Žijeme na alebo vo svete. So svojím prostredím či materiálnymi vecami alebo spoločenstvom ľudí sme spojení. Počas svojho prirodzeného fyzického života nemôžeme uniknúť zo sveta a jeho vplyvu. To ani Pán Ježiš Kristus nežiadal od Otca pre svojich učeníkov a nasledovníkov vo svojej modlitbe v Ján 17. Nemôžeme ignorovať legislatívne štátne zákony ani morálne kódexy a

zvyky svojho okolia. Celý svet prebýva v zlom, ale od sveta čiastočne oslobodení môžeme byť. Toto čiastočné oslobodenie od sveta spočíva v tom, že človek je oslobodený od toho, čím svet prebýva v ňom – a to sú vášne a žiadosti, ktoré prebývajú v ňom, v človeku: „Lebo nič z toho, čo je na svete – žiadosť tela, žiadosť očí a chlúbná pýcha života, nie je z Otca, ale je zo sveta.“ (1. Jánov 2:16; čítaj aj Rímskym 7:23-24). Pán Ježiš žiadal Otca, aby jeho učeníkov a tých, ktorí skrze nich v neho uveria, zachoval od zlého. Žiadal pre nich vlastne Svätého Ducha. (Pozri článok Biedny ja človek, Solas číslo 45, zima 2019, str. 17-21.)

5. Pozri článok V Kristovom zákone, Solas číslo 38, jar 2018, str. 2-26

6. renesancia znamená znovuzrodenie. Je to pojem, ktorý historici 19. st. začali používať na označenie širokej kultúrnej zmeny, ktorá prechádzala Európou v 14. až 17. st. (asi medzi rokmi 1350 a 1650). Toto znovu-narodenie u nich znamená obnovu hodnôt klasického Grécka a Ríma v umení, politike a spôsobe myslenia^{1-e}).

7. Slovenská republika, ako štátne zriadenie typu parlamentnej a sociálnej demokracie, sa hlási k Listine základných práv a slobôd. Tento dokument je súčasťou našej legislatívy a bol prijatý v roku 1991, keď sme (Slovenská republika) ešte boli súčasťou ČSFR. Pozri: Ústavný zákon č. 23/1991 Zb. Ústavný zákon, ktorým sa uvádza LISTINA ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky – <https://www.zakonypreludi.sk/zz/1991-23>

8. Pozri článok Biedny ja človek, Solas číslo 45, zima 2019, str. 17-21